

Nocowanie żurawi *Grus grus* na wrocławskich polach irygacyjnych w okresie przelotów i zimowania w sezonie 2012/2013

Roosting of Cranes *Grus grus* on Wrocław sewage farm during the period of migration and wintering in the season 2012/2013

Praca nr 3 Śląskiego Towarzystwa Ornitologicznego

Waldemar Górka

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne
ul. Sienkiewicza 21, 50-355 Wrocław
e-mail: waldemar.gorka66@gmail.com

Zjawisko zimowania żurawia i koncentracji podczas przelotów w obrębie wrocławskich pól irygacyjnych znane jest co najmniej od roku 2004 (Orłowski 2006) i nasila się, co wykazały obserwacje w kolejnych latach. Obszar ten uznano za ostoję ptaków o randze międzynarodowej. Jednak brak systematycznych obserwacji na omawianym terenie oraz niedostosowanie pory liczeń do rytmu dobowego gatunku uniemożliwiały określenie liczby osobników, wielkości stad oraz wpływu warunków atmosferycznych na liczebność żurawia na polach irygacyjnych. W sezonie 2012/2013 podjąłem próbę prześledzenia tego zjawiska.

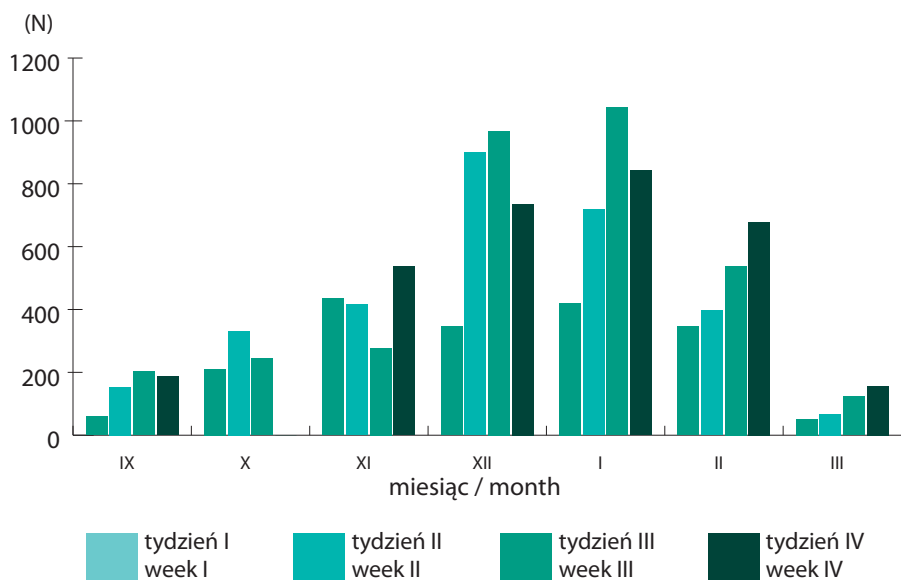
Obserwacje prowadzono od początku września 2012 do końca marca 2013 roku. Kontrole przeprowadzane były w odstępach tygodniowych w godzinach popołudniowych i wieczornych i trwały do

zmroku, kiedy ustawał przyłot na noclegowisko. Podczas kontroli ustalano liczebność stad, kierunki przylotu na noclegowisko, czas rozpoczęcia i zakończenie przylotu oraz ustalano miejsce nocowania. Wykonywano także uzupełniające kontrole poranne podczas wylotu na żerowiska. Obserwacje prowadzono z punktów umożliwiających objęcie wzrokiem niemal całej powierzchni pól irygacyjnych. W przypadku złej widoczności, uniemożliwiającej policzenie ptaków, kontrole powtarzano dnia następnego. W przypadkach powrotu na noclegowisko dużych, zwartych stad fotografowano je, a następnie ustalano liczebność na podstawie analizy zdjęcia. Przed rozpoczęciem właściwego liczenia żurawi całą powierzchnię pól irygacyjnych kontrolowano – poszukiwano ptaków, które nie odleciały na żerowiska lub powróciły na pola irygacyjne wcześniej.

Jako okres jesiennej migracji przyjęto przedział pomiędzy początkiem września a pierwszą dekadą grudnia (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Liczebność żurawia na noclegowisku systematycznie wzrastała od 60 osobników na początku września do 536 w końcu listopada. W omawianym okresie minimalna temperatura powietrza utrzymywała wartości dodatnie, jedynie 18 listopada odnotowano spadek temperatury do -3°C . W tym czasie zanotowano spadek liczby powracających ptaków na noclegowisko z 415 do 277 osobników. Ostatni tydzień listopada z temperaturą minimalną na poziomie $+3^{\circ}\text{C}$ charakteryzował się wzrostem liczebności żurawia do 536 osobników. Początek grudnia ze spadkiem tem-

peratury minimalnej do -4°C przyniósł kolejny spadek liczby nocujących żurawi na omawianym terenie do 345 ptaków. W okresie przelotu jesienno nie notowano utrzymującej się pokrywy śnieżnej.

Początek zimowania żurawi na polach irygacyjnych zaznaczył się gwałtownym wzrostem ich liczby, sięgającym 900–968 osobników w okresie pomiędzy 9 a 16 grudnia. Minimalna temperatura powietrza w tym okresie osiągnęła $-13,5^{\circ}\text{C}$. W tym czasie zalegała pokrywa śnieżna. Ostatnie dni grudnia i pierwszy tydzień stycznia 2013 r. charakteryzowały się dużym spadkiem liczebności żurawi – ich ilość zmalała do zaledwie 421 osobników. Brak pokrywy śnieżnej i dodatnie temperatury minimalne były

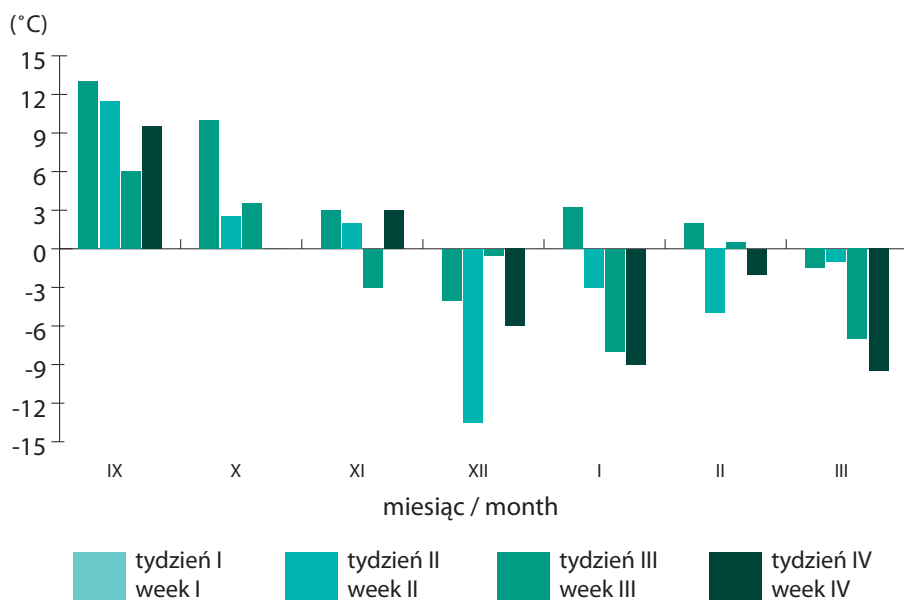
Rycina 1. Dynamika liczebności żurawia na polach irygacyjnych w okresie przelotów i zimowania w sezonie 2012/2013

Figure 1. Changes in the number of Cranes on irrigation fields during the period of migrations and wintering in the season 2012/2013

prawdopodobną przyczyną tak wyraźnego spadku liczby żurawi nocujących na polach irygacyjnych. Obserwowano wówczas pozostawianie ptaków na żerowisku albo przemieszczanie się w kierunku północno-zachodniej części ptaków z powracającego na noclegowisko stada.

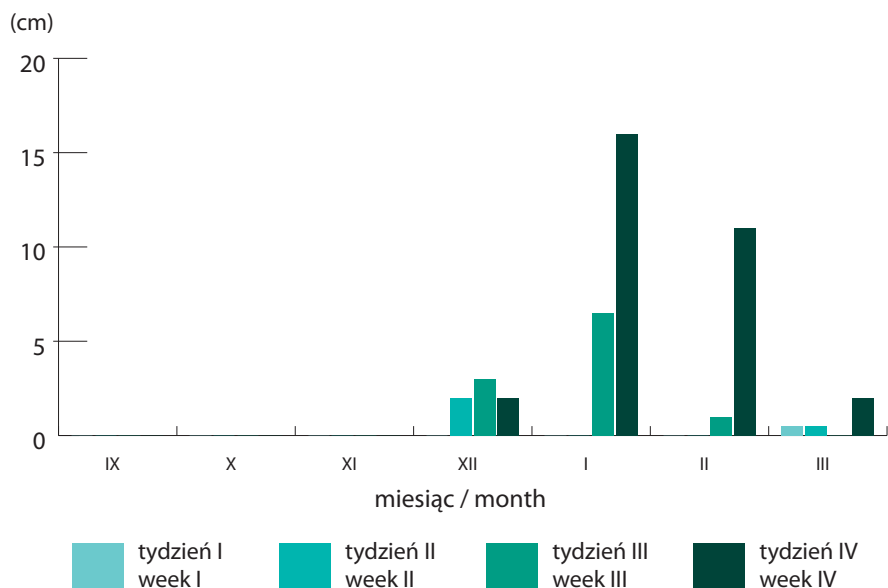
Drugim szczytem liczebności żurawi na polach irygacyjnych był okres pomiędzy 12 a 26 stycznia, kiedy to zanotowano rekordową liczbę ptaków na noclegowisku, sięgającą 1042 osobników w dniu 20 stycznia. Temperatura minimalna w tym okresie utrzymywała się na poziomie od -3°C do -9°C , a pokrywa śnieżna osiągnęła 16 cm. Pierwsza połowa lutego z dodatnimi temperaturami oraz brakiem pokrywy śnieżnej przyniosła gwałtowny

spadek liczby ptaków nocujących na omawianym terenie do zaledwie 345 osobników. Tak duża różnica w ilości obserwowanych żurawi na przestrzeni zaledwie tygodnia może świadczyć o rozpoczęciu wędrówki na lęgowiska. W drugiej połowie lutego liczebność żurawi wzrosła do 678 ptaków, co mogło być efektem spadku temperatury i pojawienia się pokrywy śnieżnej, jak również dołączenia powracających na lęgowiska innych żurawi. W pierwszych dniach marca zanotowano kolejny spadek liczby żurawi do zaledwie 51 osobników, co było prawdopodobnie skutkiem odlotu większości ptaków na lęgowiska. W kolejnych tygodniach marca liczebność ptaków na noclegowisku nieznacznie wzrosła, osiąga-

Rycina 2. Średnie z temperatur minimalnych w dniu liczenia żurawi i w dniu poprzedzającym liczenie (www.weatheronline.pl)

Figure 2. Average of minimum temperatures on the day of Cranes counting and the day preceding the counting

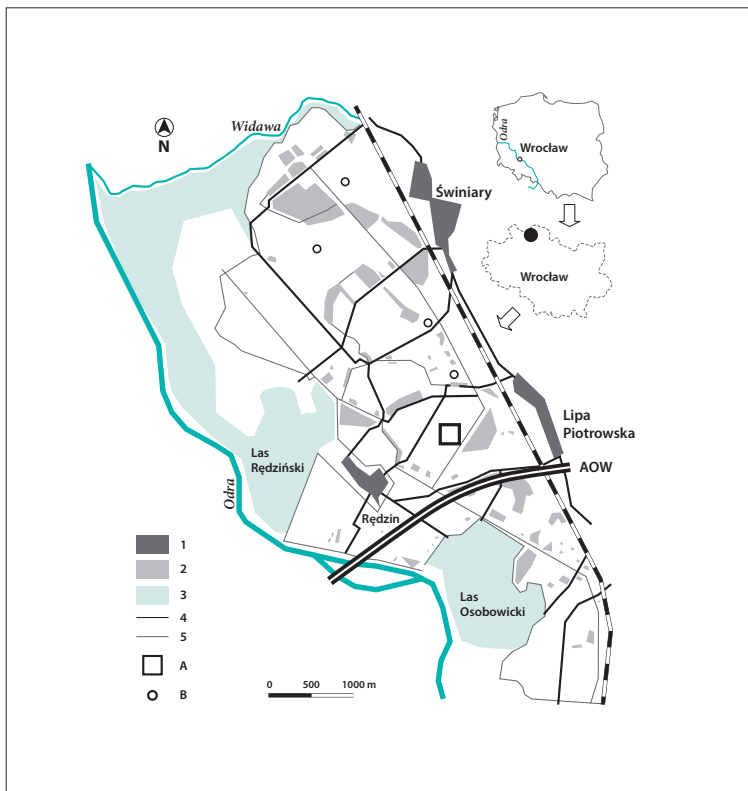

Rycina 3. Grubość pokrywy śnieżnej w dniu liczenia żurawi (www.weatheronline.pl)
Figure 3. Snow depth on the day of Cranes counting

jąc liczbę 156 osobników w dn. 23 marca, kiedy to temperatura spadła do -9°C i pojawiła się pokrywa śnieżna.

Systematyczne obserwacje wykazują silne przywiązanie żurawi do wrocławskich pól irygacyjnych jako noclegowiska zarówno w okresie przelotów, jak i zimowania. Miejsce nocowania zlokalizowane jest w centralnej części omawianego terenu. Obszar ten tworzą rozległe łąki stale irygowane ściekami, gdzie w okresie zimowym nie zalega śnieg nawet przy temperaturach powietrza znacznie poniżej 0°C . Jednocześnie sąsiedztwo nasypu głównego kanału doprowadzającego ścieki i konfiguracja sąsiadujących trzcinowisk tworzą skuteczną barierę

wiatrochronną. Nie bez znaczenia jest również znikoma penetracja tego terenu przez ludzi. Podczas zaledwie kilku kontroli zaledwie obserwowano próby nocowania żurawi w innych rejonach pól irygacyjnych, również zalewanych ściekami, jednak w większości próby te kończyły się nocnymi przemieszczeniami ptaków na stałe noclegowisko. Sąsiedztwo terenów użytkowanych rolniczo, zwłaszcza upraw kukurydzy, stwarza dogodne miejsca żerowania zimującym żurawiom. Eksploatowane przez ptaki żerowiska znajdują się w okolicach wsi Paniowice, Szewce, Świniary, Lipa Piotrowska, Szymanów i Rogoź, a ich odległość od noclegowiska wynosi od 2,5 km do 6 km (obserwacje własne).

Rycina 4. Rozmieszczenie noclegowisk żurawi na wrocławskich polach irygacyjnych. 1 – tereny zabudowane, 2 – trzcinowiska, 3 – lasy, 4 – drogi, 5 – ciek i kanały, A – główne noclegowisko, B – miejsca sporadycznego nocowania

Figure 4. Location of roost sites of Cranes on Wrocław sewage farm. 1 – built-up areas, 2 – reedbeds, 3 – forests, 4 – roads, 5 – watercourses and canals, A – main roost site, B – places of occasional roosting

W świetle dostępnej wiedzy wrocławskie pola irygacyjne są jedynym miejscem tak liczego zimowania żurawia w Polsce (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). Na uwagę zasługuje również fakt, że pola irygacyjne jako zimowisko wykorzystywane są przez omawiany gatunek od

ośmiu lat (Orłowski 2006, obs. własne, D. Grześkowiak – dane niepubl.), a więc posiadają rangę stałego zimowiska.

Podziękowania

Składam serdeczne podziękowania Panu Dariuszowi Grześkowiakowi za pomoc w prowadzeniu obserwacji oraz Pawłowi Kołodziejczykowi za udostępnienie wyników swoich obserwacji i cenne uwagi.

Summary

Wrocław sewage farm, belonging to the network of bird refuges of an international importance, are also a site of frequent occurrence of the Crane *Grus grus* during the period of migration and wintering. In the season 2012/2013, from the beginning of September to the end of March, weekly counting of the representatives of this species was conducted. During autumn migration period, from 60 to 536 Cranes were noticed. During the wintering period, the maximum number of Cranes reached 1042 birds on January 20th 2013. Throughout spring migration, the number of Cranes roosting on irrigation fields was from 678 birds in the second part of February to 52 in the beginning of March. The roost site is located in the central part of irrigation fields, on the meadows constantly flooded by sewage, whereas feeding grounds are placed at a distance rarely exceeding 6 kilometers. They include corn stubbles and winter crops. The Crane has been using Wrocław sewage farm as everyday roost site for minimum eight years.

Literatura:

- Bocheński M., Kajzer Z., Czechowski P., Jędro G., Cichocki J., Rubacha S., Sidelnik M., Wąsicki A.** 2006. Awifauna przelotna i zimująca środkowego odcinka Odry. *Ptaki Śląska* 16: 123–161.
- Czapulak A., Betleja J.** 2001. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1996–1999. *Ptaki Śląska* 13: 107–123.
- Konieczny K.** 2001. Rozmieszczenie i liczebność żurawia *Grus grus* w okolicach Wołowa w latach 1997–1998. *Ptaki Śląska* 16: 31–40.
- Orłowski G.** 2006. Zimowanie ptaków wodno-błotnych na polach irygacyjnych we Wrocławiu w sezonie 2004/2005. *Ptaki Śląska* 16: 166–169.
- Orłowski G., Górka W., Rusiecki S.** 2010. Wrocławskie Pola Irygacyjne. W: Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki*. 517–518.
- Prange H.** 2010. Migration and resting of the Common Crane *Grus grus* and changes in four decades. *Vogelwelt* 131: 155–167.
- Sikora A.** 2009. Metodyka liczenia żurawia *Grus grus* na zlotowiskach – propozycja monitoringu w Polsce. *Notatki Ornitologiczne* 50: 29–41.
- Słychan M.** 1996. Ptaki pól irygacyjnych Wrocławia. *Ptaki Śląska* 11: 133–150
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. *Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”, Wrocław*.